

Ima a romokon? Kollár Árpád:
Nem Szarajevóban
Fiatal Írók Szövetsége,
Bp., 2010.

A világ egyszerre szürke és színes, de csakis hozzánk viszonyítva. E nexusban a szín elsősorban nem a természet, a külvilág egy jegye, s nem is egyedül az elme reakciója a fényre, hanem a lélek tükre által mutatott tulajdonság. Egy magyar költő egyszer verses vallomást tett a színekről, és a szürkét emelte mind fölé. A fehér és a fekete is valami, de mivel a szürke ezek elegye, s a fehér a teljes spektrumon azonos intenzitású, a fekete meg a fény hiánya, talán valóban: minden színek között a szürke a király. Ez a szín a megaszalt földé, a kőé, amelyre például a Szaharában könnyű rámondani, hogy íme: oldott mangán és vas. A pusztaság természet nem bánja, ha megtapogatják tagjait, s néha szokatlan észrevételekig viszi az embert. Csak az igaz, ami nem készlet cserére? Nagyon is lehetséges, hogy a megaszalt föld köve se nem mangán, se nem vas. A kő talán alvó géniusz. Nem, nincs ebben semmi lírai gomolygás, semmi hebehurgya vízió, fölszállás – az értelem magában is elég átok, pláne ha valaki végül mégis versekkel turbálja.

Még hogy tarkaság, szózene, lángolás, elmuzsikált teljesség! Egyezzünk csak ki a szürke kövel, szeressük, mert nincs szerelem rejtély nélkül; és megeshetik, hogy nem is olyan könnyű felérni hozzá. Ki a színpompa, ki a csinnadratta, ki a szikárság iránt hű – kit pedig a kimeríthetetlen szürkeség léptet színre. S ha már színrelépés! – ne gondoljunk a gyermek tévedésre, hogy a költő mindig magáról beszél, épp ellenkezőleg: a vers többnyire sóvárgások, álmok és kísértések esszenciája. De tárgy is. Tárgy, ahogyan Kollár Árpád látja: „szüntelen visszavonulásban / a vízzáró agyagig süppedve”, s ahogy e hangulatára egy másik motívummal rátromfol: „mintha megfogná a föld kemény marka, / elfagyta a mélybe húzó hajszalerek”. S még mindig nincs vége; a szomszédos versből kiderül: „Röptében megdermed itt a cinke, a csíz, (...) Így fagy el egyszer minden mozdulatunk.”

Ha tehát a versről mint készített tárgyról, *artefactum*-ról beszélünk, akkor ebbe beleértjük azt is, hogy a vers a rögzítésből és az átélésből elvont normák szerkezete – de csak addig hideg rendszer; konstrukció, szimbolika, metafizika, míg száz titkából egy meg nem elevenedik. Ha a kő alvó géniusz, valaminek kell lennie, ami képes fölkelteni. A költészet valamennyi változatában a teremtés felvetéséhez vezet – ha meg nem: csak szokványos betűintarzia. Kollár Árpád a maga, nyitányul szánt fa-

gyos mondatai után egy különös versciklusban mutatja meg, milyen az, amikor más, mint más. A *Szarajevóban nem* című verssorozat egy valóságos és képletes város bejárása, alkalom, amelyhez szokatlan rend és mérték térít („szarajevóban nem lehetsz szarajevói”), s alkalom romok és szépségek simogatására; itt minden mítosz, amely támaszul szolgál a napok folyamában, ugyanakkor minden kifelé vezet a mítoszból; nagyon is valóságos boldogság és keserűség lebeg a levegőben. Az ábrázolt Szarajevó kő és üveg. Formás fenekű lányok, napfoltos padok, meszes fejfák, csupasz tűzfalak, könyvtár, élveteg bajszos nők. Szarajevó egy város. És valami kivételes varázs ópiuma, amit éppoly bajos a művészetten kívül eső formák segítségével magyarázni, mint a zene vagy a legutoljára behelyettesítendő matematikai x mibenlétét. E szellemes és gyalogjáró ciklusban az igazi *trouville* az, hogy az ábrázolással egy időben fölfedezés is, belső út, amelynek konkrét jelenségei nem csupán érzékletes látszatok, sőt: a tapasztalati kép főként arra hivatott, hogy kifejezze az érzékelhető és a tapintható dolgok kapcsolatát az érzékfeletti megnevezhetetlennel. A vaskos valóság rajzaiban Kollár Árpád határozott vonásokkal jelzi, mi az, ami a tulajdon lényegi tartamaiból hozzákívánkozik a városportréhoz. Ilyenkor himlős házfalokról, meszes fejfák közt kanyargó ösvényről ír; hogy meg kellett volna vennie a túlélőtérképet; hogy Szarajevóban két napon át egyfolytában égett a könyvtár. S végül a szerző gyónásszerű vallomása: „...bóklászok / billegek a tökéletes köríven”. Útja egyik ágában Kollár az ösztönnel küzd, a másik ágában az értelem javára dolgozik; osztatlan gyökereiben azonban mintha végül az értelem hajtóereje számítana, s belsőleg is mintha emelnie helyezkedne inkább.

A költészetre vonatkoztatva: az ésszerűség azt jelenti, hogy a szellem, bármilyen rendű és bármilyen élvezetet adó működése dacára, folyvást egyugyanazon törvény szerint cselekszik. Holott számos törvényre majdhogynem maradéktalanul igaz, hogy időről időre le kell omolnia ahhoz, hogy új érvényt nyerjen. A legvégső, vagy ha úgy tetszik: az abszolút ésszerűség (az anyagban s a szellemben munkáló öslendülettel szemben) az, hogy nem történik semmi. Innen, erről a jég-hideg fagypontról kell visszszámolni, hogy eljussunk a gyönyöreire, kínjaira büszke élethez. Lendület vagy megfeneklés. Az iramot, az erőbedobást megáldó arc emelkedik a templom fölé? Vagy a költészet már ima a romokon? Éppenséggel a vers romjain? Nem evidenciákról beszélünk, hanem arról, hogy az evidenciáknak (akár misztikus tapasztalatba, akár logikus tárgyszerűségbe rendeződve) mindegyre ellenőrizniük, azaz erősíteniük, illetve cáfolniuk kell egymás igazát. Az ember-

ben olykor nagy és előkelő vágyak ébrednek, ír, és csak önmagára összpontosít. S azután egyszerre a mű kezd érdekesebbé válni. Inkább a műre figyelni, mint önmagunkra, talán a franciák nevezték el ezt újklasszícizmusnak. És Babits írt róla: „Klasszícizmus – de nem száraz és iskolás. Misztikum van benne.”

Egy (vagy tán már nem is csak egy) nemzedék izlésének, modorának ugyancsak kedvessé vált egy újabb klasszícizmus: ez többé-kevésbé generációs kórushang, ami (bizonyos elmaradhatatlan stílusjegyei miatt) a kórus egy-egy tagjában éppúgy tetszetik unalomra törő szövetkezésnek, mint másoknál termékeny adottságnak. Kollár Árpád formaépítő törekvéseiben mi sugallja az athéniast? Az engesztelhetetlen fegyelem, az írásrend, a kifejezésnek egészen a köznapiságig menő egyszerűségébe rejtett észmunka, amely az érzékileg megragadható konkrétumokban igyekszik rátalálni a jelentőségteljességre. Egyfelől mintha Goethe intelmét követné, mármint hogy a jelentős írás csakis az élet következménye lehet. Verseinek nem kis része szinte eleven novellamag (*Csigolyánkat, Számadás, Terepgyakorlat, Kulcsos*). Másrészt a *Nem Szarajevóban* a klasszis ellen-vallása is; mintakönyv arról, hogy a létezés ma: egy zakatoló, végtelen nap, elúszó alaktalanság, amibe nehezen, keltlenkedve lép be az ember, és a zűrzavart előbb-utóbb hajlamos altatónak hallani, úgyhogy előbb-utóbb elálmosodik. S akkor ilyesfélét mormog: „átszövi / szépen a semmi a formát”, „tunyán elterülve várom, / hogy megments magadtól”, „falod a semmit, a tűnő teremtést, / sohase voltál, aki lehettél.”

Divathang ez? Vagy szabatos, megokolt közérzet? Mindenesetre eléggé távol esik a poézis borzongató ízeitől, távol bármiféle új konstrukciótól, s pláne távol az átható gondolati újszerűségtől. A kötet kétharmadát tevő fejezet talán nem is véletlenül kereszteltetett *Utómunkálatokra*. Jellemzően az a hűvös, szemlélődő egyformaság, az a fakó tónus, kissé zsidadt beszéd, az a keserűség és a frivolság dolgozik itt, ami hozzávetőleg a múlt század nyolcvanas éveinek közepén kezdett minálunk talajt fogni, angolszász mintára. E költői szabásrajz szerint az élet egyszerű, mindennapos, egymást érő jelenségeiből vett anekdotikus és lírai elemek összeszövése adja ki az úgynevezett epikolirát, amely nem hajt égrepezítő, glóriás igazságokra. Igazsága, misztériuma és erénye a lélek közelségeiben, a hangulatban, a (főként gunyoros, kis nihilizmussal kevert) színezetben, és végső soron a költő tanultságában van.

Nem, a Kollár Árpádé nem a könnyen összetéveszthető versek könyve. Az eszes rend, az érzelmi óvatosság, az epés kiszólások, a koppanó metaforák: bizonytalanság, saját védjegyzett vívmányok, saját tulajdonságok, saját gesztusok, de nem kell megsértődnie, ha ugyanakkor rengeteg rokon emléket ébreszt ezekkel a tulajdonságokkal és gesztusokkal. Nyers és érzéki költészet az övé, de nyersesége nem valami barbár nyersség, mert örökös társa a ráció, az okosság, mint ahogy érzékiségét is társasági hőfokon, esetenként már-már hűtve adja. Újra és újra visszahúzódik abba a tartományba, ahol mindenfajta kötődés, prezencia: csupa egy napra szóló frigy.

Hogy a napok ívmenete alatt vagy fölött létezik-e az ész segítsége nélkül kikerekedő üdv és örökkévalóság? Ritka elhivatottság kell ahhoz, hogy e kérdés hallatán az ember bölintson, vagy határozottan a fejét rázza. Akárhogyan is van, a lelke legmélyéről Kollár is ki-kisóhajtja a nosztalgiaát: valami őt sem engedi felejteni; ő is a teljességért sóvárog, ő is kezd mondatot Isten nevével. Habár ránézésre az ínségek, az egységes kedvetlenség poétája, a „teremtés véres mérlegshintáját” említi, de eszébe jut s följegyzzi a „kertet, agyagot, a puha levegőt – / zöld üveg alá búvó páfrányokat” is. Nem lobog, fékezten rajong, de remek perceiben megrázó és emberi, mert előbb esik kétségbe az élet felett, semhogy egy másik életre áhítozna. Jobb ez így, mint ábrándokkal és ideákkal vétkezni. A szellemi nemesség és az igazolt szenvedés persze kimondva-kimondatlanul azt káromolja, titkon annak elvesztését reméli, ami adott. Viszont egyvalami alól számára sem kínálkozik kibúvó; hiába a józan ész, az elzárkózás: az élet ösztönös, provokáló vágya elől egyetlen lélek sem térhet ki. A teremtett világ döntésre hívja a teremtményt. Tudatosság, ösztönösség, anyag, képzelet, szeretet, gyűlölet, hit, hitetlenség, jó és rossz – az örök dráma örök konzolfogalmi. „Hárman állnak a régi töltés síkos betonútján, / a kései zivatarban három fiatal férfi. / A Nepomukiszobor felől csap rájuk a szél, / meglebbentve a kerges hófüggönyt. / És meglátják a föld határait, alaktalan testét, / hogy a város füstje felszállt, az ég felé” – írja Kollár Árpád a *Hideg mondatokban*. Mintha egy dráma, egy súlyos, definitív darab záróképe tárulna a szemünk elé. Szép és iszonyatos a költő sorsa: meg kell írnia a dráma végkimenetelét.

Kelemen Lajos